

फेवा जलाधार क्षेत्रका जलारी समुदायको परम्परागत
पेशामा आएको परिवर्तन र कारणहरू

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकि तथा सामाजिकशास्त्र
संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर
उपाधिको आंशिक परिपूर्तीका लागि प्रस्तुत

शोध पत्र

शोधार्थी

भलक सुवेदी

रोल नं.: ०१/०७१

परीक्षा रोल नं.: ४८०४७३/०७५

त्रि.वि. दर्ता नं.: ९-२-४८-५६२-२०७१

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकि तथा सामाजिक शास्त्र संकाय
समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस

पोखरा

२०७६

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पृथ्वीनारायण बहुमुखी क्याम्पस अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका निम्ति शोधार्थी छात्र भलक सुवेदीद्वारा “फेवा जलाधार क्षेत्रका जलारी समुदायको परम्परागत पेशामा आएको परिवर्तन र कारणहरू” शीर्षकमा फेवा जलाधार क्षेत्रका जलारी समुदायमा आधारित रही तयार पारिएको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि समिति समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....

शोध निर्देशक

शुक्रराज अधिकारी (पि.एच.डि.)

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पृथ्वीनारायण बहुमुखी क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय, समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको निमित्त छात्र भलक सुवेदीले यस विभागमा प्रस्तुत गर्नुभएको “फेवा जलाधार क्षेत्रका जलारी समुदायको परम्परागत पेशामा आएको परिवर्तन र कारणहरू” शीर्षकको फेवा जलाधार क्षेत्रका जलारी समुदायमा आधारित रही तयार पारिएको शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति समक्ष पेश भई स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

.....
डा. शुक्रराज अधिकारी
शोध निर्देशक
समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

.....
रामचन्द्र बराल (पि.एच.डि.)
बाह्य परीक्षक
समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

.....
प्रा.डा. विश्वकल्याण पराजुली
विभागीय प्रमुख
समाजशास्त्र तथा ग्रामिण विकास विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

मिति : २०७६/०९/०४ (20 Dec 2019)

मौखिक परिक्षा मिति : २०७६/०९/१४ (30 Dec 2019)

कृतज्ञताज्ञापन

“फेवा जलाधार क्षेत्रका जलारी समुदायको परम्परागत पेशामा आएको परिवर्तन र कारणहरू” विषयमा त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर उपाधिको लागि यो शोधपत्र तयार पारिएको छ । उक्त क्षेत्रका जलारी समुदायको परम्परागत पेशामा परिवर्तन आएको यस शोधपत्रमा अध्ययन र विश्लेषण गरिएको छ । यो शोधपत्र तयार गर्नका लागि अमूल्य निर्देशन, सल्लाह, सुझाव र प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने सह-प्राध्यापक एवम् शोध निर्देशक डा. शुक्रराज अधिकारी, उप-प्राध्यापक रामचन्द्र बराल, विभागीय प्रमुख प्रा. विश्वकल्याण पराजुली लगायत सम्पूर्ण समाजशास्त्र विभागका आदरणीय गुरुहरू प्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

तथ्याङ्क संकलनका क्रममा आफ्नो अमूल्य समय दिई सूचना उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने फेवा जलाधार क्षेत्रका सम्पूर्ण जलारी समुदाय प्रति तथा हर्षन फेवा मत्स्य सहकारीका अध्यक्ष श्री ज्ञान बहादुर जलारी तथा अन्य सहयोगीहरू प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

यस शोधपत्रको टाइपिङ, प्रिन्टिङ्ग गरी सहयोग गर्नुहुने एभरेष्ट कम्प्युटर सेन्टर बगर-१, पोखरा र शोधपत्र यो अवस्थामा ल्याउन आफ्ना अमूल्य सुझाव दिई प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउने प्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

मिति: २०७६/०९/०१

शोधार्थी

भलक सुवेदी

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

विषय सूची

	पृष्ठ
सिफारिस पत्र	ii
स्वीकृति पत्र	iii
कृतज्ञताज्ञापन	iv
विषय सूची	v
तालिका सूची	vii
शोधसार	viii
अध्याय एक : अध्ययनको परिचय	१-९
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ सैद्धान्तिक साहित्यको अध्ययन	२
१.२.१ विश्वव्यापीकरण सिद्धान्त	२
१.२.२ आधुनिकीकरण सिद्धान्त	५
१.३ समस्याको कथन	६
१.४ अध्ययनको उद्देश्य	७
१.५ अध्ययनको महत्व (औचित्य)	७
१.६ अध्ययनको सिमा	७
१.७ अध्ययनको संगठन	८
अध्याय दुई : साहित्यको समिक्षा	१०-१३
२.१ सान्दर्भिक साहित्यको समिक्षा	१०
२.२ पेशाको समाजशास्त्रीय अवधारणा	११
२.३ पूर्व अध्ययनको पुनरावलोकन	१२
२.३ अवधारणागत खाका	१२
२.४ परिभाषिक शब्दावली	१३
अध्याय तीन : अनुसन्धान विधि	१४-१७
३.१ अध्ययनको क्षेत्रको छनौट र औचित्य	१४
३.२ अनुसन्धानको ढाँचा	१४
३.३ अध्ययनको समग्रता र नमूना छनौट विधि	१५
३.४ तथ्याङ्क संकलनका स्रोत र प्रकृति	१५
३.५ प्राथमिक स्रोत तथा तथ्याङ्क संकलनका विधिहरू	१६

३.५.१	वैयक्तिक अध्ययन	१६
३.५.२	असहभागी अवलोकन	१६
३.६	तथ्याङ्कको वैधता	१६
३.७	तथ्याङ्कको प्रस्तुतीकरण एवम् विश्लेषण	१७
अध्याय चार : उत्तरदाताको सामाजिक र जनसाङ्ख्यिक विवरणहरू		१८-२६
४.१	अध्ययन सामाजिक अवस्थिति	१८
४.२	उत्तरदाताको जनसंख्याको अवस्था	१८
४.३	शैक्षिक स्थिति	१९
४.४	जलारी समुदायका परम्परागत पेशा व्यवसायहरू	२१
अध्याय पाँच : परम्परागत पेशामा परिवर्तन आउनुका कारणहरू		२७-४१
५.१	माछा माथिको निर्भरता कमजोर हुँदै जानु	३९
५.२	पेशा परिवर्तनको लागि आर्कषण गर्ने तत्वहरू	४०
अध्याय छ : परम्परागत पेशामा आएको परिवर्तन र कारणहरूको अन्तरसम्बन्ध		४२-४४
६.१	परम्परागत पेशामा आएको परिवर्तन र आधुनिकीकरण	४२
६.२	परम्परागत पेशामा आएको परिवर्तन र विश्वव्यापीकरण	४३
अध्याय सात : सारांश, निष्कर्ष र सुझाव		४५-४७
७.१	सारांश	४५
७.२	निष्कर्ष	४६
७.३	प्राप्ती	४६

सन्दर्भ सामग्री

तालिका सूची

तालिका	शीर्षक	पृष्ठ
४.१	उमेर र लिङ्गको आधारमा उत्तरदाताको जनसंख्याको विवरण	१९
४.२	शिक्षा र लिङ्गको आधारमा उत्तरदाताको शैक्षिक विवरण	२०
४.३	जलारी समुदायका मानिसका परम्परागत पेशा व्यवसायहरू	२१
५.१	पेशा बदल प्रभाव पार्ने कारक तत्वहरू	२७
५.२	फरक पेशामा लाग्न प्रेरित गर्ने तत्वहरू	३१

शोधसार

यो अध्ययन जलारी समुदायको परम्परागत पेशामा परिवर्तन आउनुको कारणहरूमा आधारित छ । यस अध्ययनमा प्राथमिक र द्वितीय स्रोतबाट तथ्याङ्क संकलन गरिएको छ । यस शोधपत्रको मुख्य उद्देश्य जलारी समुदायको परम्परागत पेशामा आएको परिवर्तन र कारणहरू बुझ्नु र विश्लेषण गर्नु रहेको छ ।

यो अध्ययन गुणात्मक तथा विश्लेषणात्मक अनुसन्धान ढाँचामा आधारित रहेको छ । तथ्याङ्क संकलनको स्रोतमा प्राथमिक र द्वितीय दुवै गुणात्मक र संख्यात्मक प्रकृतिका रहेका छन् । सबैलाई समेट्न नसकिने भएकोले फेवा जलाधार क्षेत्रका जलारी समुदायलाई लिएको छ । नमूना छनोट गर्दा उद्देश्यपूर्ण नमूना छनोट विधि र स्नोबल नमूना छनोट विधिको प्रयोग गरी परम्परागत पेशा अपनाएका ६ जना र नयाँ पेशा अपनाएका १४ गरी २० जना उत्तरदाता छनोट गरिएको छ । तथ्याङ्क संकलनमा प्रयोग भएका विधिहरूमा वैयक्तिक अध्ययन, स्थलतग सर्वेक्षण, अवलोकन रहेका छन् । सम्बन्धित विषयको भित्री गहिराइसम्म पुगेर वास्तविक तथ्य निकाल्ने कोशिस गर्दा देखासिकी, आधुनिकताको प्रभाव, ताल पुरिदै जानु, नयाँ पेशालाई सहज ठान्नु, रोजगारीका अन्य विकल्पको सृजना हुनु आदि कारणले जलारी समुदायको पेशामा परिवर्तन भएको पाइयो ।

जलारी समुदायको परम्परागत पेशामा परिवर्तन आउनुमा आर्कषक तत्व र बाध्यकारी तत्व गरी दुई प्रकारका तत्वहरू रहेको पाइयो । आर्कषक तत्वले पेशा परिवर्तनको लागि आर्कषण गरेको पाइयो भने बाध्यकारी तत्वले पनि पेशा परिवर्तन गर्न कर गरेको पाइयो ।